

Značajke i očekivani efekti Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama

Characteristics and expected effects of the Transatlantic Trade and Investment Partnership

Sažetak

Slobodna trgovina važan je čimbenik gospodarskog razvoja i stvaranja novih radnih mjesta. Transatlantski odnosi i trgovina imaju globalni utjecaj, a njihovo je značenje osobito poraslo nakon osnivanja Europske zajednice. Europska unija (EU) i Sjedinjene Američke Države (SAD) prolazile su kroz različite faze i modele razvoja tijekom posljednjeg stoljeća, a što je obilježilo odnose međusobne suradnje. Cilj rada je dati pregled ključnih značajki novog Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama (TTIP) i očekivanih utjecaja potpisivanja istoga na zemlje članice te na treće zemlje. Očekivani efekti nisu jednoznačni ni jednako raspoređeni među zemljama, a ovisit će o vrsti dobara koja se razmjenjuju između zemalja članica i trećih zemalja, o divergenciji u propisima te o obuhvatu samog sporazuma. Može se također utvrditi da efekti od ukidanja carinskih prepreka neće biti toliko značajni koliko će to biti efekti od usklađivanja i ukidanja nekarinskih prepreka trgovini i ulaganjima.

Ključne riječi: transatlantski sporazum, trgovinska liberalizacija, EU, SAD

JEL klasifikacija: F1

Abstract

Free trade is an important factor in economic development and the creation of new jobs. Transatlantic relations and trade have a global impact, and their significance has increased after the establishment of the European Community. The EU and the United States have been undergone different development models and phases which have in turn determined the nature of their cooperation. The aim of this paper is to give an overview of key features of the new Transatlantic Trade and Investment Partnership and its potential impact on members, as well as on the third countries. The expected effects are not equal or evenly distributed and will depend upon the type of goods exchanged, regulation divergence and the overall scope of the agreement. The conclusion is that the elimination of tariff barriers will not have the same significant effects as elimination or reduction of non-tariff barriers on trade and investments.

Keywords: transatlantic partnership, trade liberalization, EU, USA

JEL classification: F1

1. Uvod: razvoj transatlantskih odnosa tijekom dvadesetog stoljeća

Jedan od najvažnijih fenomena koji je obilježio dvadeseto stoljeće jest globalizacija. Sve više

zemalja otvorilo je svoja tržišta i započele su međusobnu suradnju, u početku sa susjednim zemljama, a kasnije i s drugim zemljama svijeta kako bi ubrzale ekonomski i tehnološki razvoj te kako bi bile konkurentnije na međunarodnom

Doc. dr. sc. **Sanja Franc**
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
E-mail: sanja.franc@gmail.com

Maja Kušćer
studentica Ekonomskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
E-mail: mjkuscer@gmail.com

Asst. prof. **Sanja Franc**, PhD
Faculty of Economics and Business,
University of Zagreb
E-mail: sanja.franc@gmail.com

Maja Kušćer
student at the Faculty of Economics and
Business, University of Zagreb
E-mail: mjkuscer@gmail.com

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

tržištu. Međunarodna trgovina postupno je postala sve liberalnija, porastao je njen obujam te su odnosi među trgovinskim partnerima postali sve dublji i čvršći. Slobodna trgovina važnija je nego ikad za gospodarski razvoj i stvaranje novih radnih mjesta. Liberalizacijom trgovine stvaraju se dodatne mogućnosti za inovacije i jači razvoj produktivnosti.

Kao posljedica globalizacije i povezivanja zemalja potpisani su brojni međunarodni sporazumi o suradnji. Međunarodni trgovinski sporazumi oblik su institucionalnih uređenja koji se sklapaju između dvije ili više država. Sklapanjem tih sporazuma uređuju se pravila i običaji kojima se osiguravaju preferencije u trgovini zemljama potpisnicama sporazuma, ali su diskriminacijski prema trećim zemljama. Na taj način eliminiraju se trgovinske prepreke među zemljama članicama te se iste ne povisuju prema trećim zemljama (Grgić i Bilas, 2012.). Upravo zbog jačanja globalizacije valja imati sofisticiraniji pristup prema izvozu i uvozu od samog promatranja kako gotova roba ulazi u neku zemlju ili iz nje izlazi. Razvojem svjetskih gospodarskih sila, kao što su Kina, Indija i Brazil, jača tržišno natjecanje u smislu cijene i kvalitete robe koju oni proizvode i, što je možda i važnije, u pristupu energiji i sirovinama. Istodobno, te zemlje stvaraju novu skupinu bogatih potrošača, a njihova gospodarstva otvorenija su nego što su bila prije deset ili dvadeset godina (Europska komisija, 2014.).

Odnosi Europske unije (EU) i Sjedinjenih Američkih Država (SAD), dvaju vodećih svjetskih ekonomskih sila, predstavljaju jedan od najsloženijih problema u cjelokupnom dosadašnjem razvoju europskih integracija (Čehulić i Vukadinović, 2005.). Njihovi ekonomski modeli i politike razvoja mijenjali su se tijekom vremena. Smatra se da je godina u kojoj su započeli transatlantski odnosi bila 1947., kada je stupio na snagu Marshallov plan poslijeratnog oporavka Europe. Transatlantski odnosi mogu se podijeliti na nekoliko razdoblja između 1948. godine i današnjeg dana, a koja su opisana u nastavku.

Tijekom dvadesetog stoljeća, a osobito za vrijeme Drugog svjetskog rata, ideja o ujedinjenju Europe postajala je sve snažnijom i nužnijom (Camps, 1964.; Wallace i Ridley, 1985.). U začetima stvaranja europskih integracija, SAD je podupirao ideju

o jedinstvenoj i ujedinjenoj Europi. Partnerstvo između te dvije strane bilo je snažno te je SAD nastojao financijskim sredstvima te ekonomskim i političkim mjerama pomoći u obnovi ratom uništene Europe. U to vrijeme europske zemlje gotovo i nisu proizvodile; razdoblje loših žetvi rezultiralo je rastom cijena hrane; oštre zime dovele su do rasta cijena goriva; uvoz je također rastao, a izvoz padao. Kako je ranije navedeno, 1947. godine, SAD se pojavio s novim prijedlogom gospodarskog oporavka u obliku takozvanog Marshallovog plana američke pomoći poslijeratnoj Europi odnosno Plana europske obnove. Šesnaest europskih zemalja pristalo je na suradnju i rad na općem planu obnove, koji je SAD na kraju prihvatio. Ukupno 13,6 milijardi dolara osigurano je putem Marshallovog plana koji je rezultirao uspjehom. Do 1950. godine zemlje sudionice vratile su ili premašile svoje predratne razine proizvodnje. Spajanje francuske, britanske i američke zone bio je ključan trenutak u novijoj povijesti Europe (Baldwin i Wyplosz, 2006.). Početna i ideološka potpora europskoj integraciji ojačana je potporom zapadnoeuropskih zemalja koje su se borile za vlastite interese. SAD i Velika Britanija podupirale su europsku integraciju jer su smatrale da je to najbolji način sprečavanja širenja komunizma u Europi. Dodatna inicijativa nastala je 4. travnja 1949. godine kada je osnovan Sjevernoatlantski savez. Međutim, jačanjem Europske zajednice (EZ) došlo je do narušavanja odnosa snaga između dvije strane. Od inicijalnih saveznika postali su konkurenti. Članice Europske zajednice počele su postavljati carine i izvozne kvote u trgovini sa SAD-om. Daljnje jačanje Europske zajednice, čije je ustrojstvo bitno različito od onog SAD-a, stvorilo je dodatnu zabrinutost na sjevernoameričkom kontinentu. Posljedično je došlo do slabljenja američkog utjecaja u Europi (Costigliola i Kennedy, 1995.). Početak Korejskog rata (1950. - 1953.) rezultirao je dodatnim pritiskom SAD-a na zapadnu Europu zbog potrebe stvaranja jače obrane južne Koreje. Kao posljedica toga došlo je do ideje o stvaranju Europske zajednice za obranu (engl. *European Defence Community*). No, prijedlog stvaranja jedinstvene vojske nije imao mnogo smisla budući da su zemlje članice i dalje imale vlastite vanjske politike i same stvarale vlastite politike obrane (Bilas, Franc i Radoš, 2016.).

U narednom razdoblju između 1963. i 1970. SAD je podržavao stvaranje zajedničkog europskog tržišta industrijskim proizvodima, zajedničku poljoprivrednu politiku te težnju za proširenjem Europske zajednice. Istovremeno, deficit platne bilance SAD-a je rastao, a američki dolar je deprecirao. SAD je ponovno očekivao europsku pomoć u Vijetnamskom ratu, bilo vojnim snagama ili financijski, ali Europska zajednica nije bila spremna na još jedan rat. Također, došlo je do smanjenja obujma trgovine između SAD-a i EZ-a jer su Europljani davali trgovinske preferencije afričkim i mediteranskim zemljama (Čehulić i Vukadinović, 2005.). To su bili neki od razloga za rastuću netrpeljivost dvaju gospodarskih velesila. Odnosi su se dodatno zaoštrili i na polju politike kada je Francuska stavila veto na ulazak Velike Britanije, saveznika SAD-a, u Europsku zajednicu. Hladni odnosi su kulminirali kada je predsjednik Nixon prekinuo kontakte s tijelima Europske zajednice vraćajući se oprobanim kanalima bilateralnih međudržavnih veza (Čehulić i Vukadinović, 2005.).

Budući da su gotovo sve važne svjetske valute bile vezane uz dolar, američka inflacija vrlo se brzo proširila na ostatak svijeta, uključujući Europu. Politički pritisci koji su uslijedili doveli su do sloma tadašnjeg monetarnog sustava. Posljedično, Europska je zajednica smanjila trgovinu sa SAD-om, a jačala intraregionalnu trgovinu i stvarala veću monetarnu nezavisnost od SAD-a. Iako je 1973. Europska zajednica prihvatila pridruživanje Velike Britanije kao nove članice, SAD nije mogao tražiti pomoć od svog saveznika jer su odnosi bili toliko napeti da je trebalo pronaći neko prikladnije rješenje. Glavni sukob između dvije velesile nastao je uoči američke podrške Jomkipurskom ratu (rat između Izraela i koalicije Egipta, Sirije i Iraka) i naftnog embarga na Bliskom Istoku, zbog kojeg su se zemlje članice EZ-a suočile s višim cijenama nafte te su podržale stvaranje Palestinske države, što je bilo suprotno interesima SAD-a. Da bi se smirile tenzije, 1973. je osnovana Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji (od 1994. djeluje kao Organizacija za europsku sigurnost i suradnju) kao multilateralni forum za razvoj dijaloga između Istoka i Zapada (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 12.2.2016.). Također, SAD je pod tadašnjim predsjednikom Jimmyjem Carterom ojačao transatlantske odnose budući da je 1979.

Carter bio prvi američki predsjednik koji je posjetio EZ i bio spreman na redovne sastanke te na kraju prihvatio instrument vanjskopolitičkog djelovanja, Europsku političku kooperaciju.

U razdoblju između 1981. i 1986. godine dolazi do daljnjeg poboljšanja transatlantskih odnosa. Administracija Ronalda Reagana poboljšala je odnose sa Sovjetskim savezom što je odgovaralo EZ-u, koji se želio više približiti sovjeticima. Iako su politički odnosi ostali korektni, ekonomski su se zaoštrili jer su se SAD i EZ pojavili kao glavni konkurenti u trgovini poljoprivrednim proizvodima i čelikom.

Pad Berlinskog zida 1989. godine označio je novu prekretnicu u Europi te je došlo do jače suradnje među državama europskog kontinenta. Istočnoeuropske zemlje koje su bile u sastavu netom propalog Sovjetskog saveza tražile su svoje priključenje Europskoj zajednici, a 1990. godine odnosi između SAD-a i Europske zajednice formalizirani su usvajanjem Transatlantske deklaracije (US-EU Relations, 23.2.2016.) Suradnja je bila usmjerena na ekonomiju, obrazovanje, znanost i kulturu. Godine 1995., Europska unija je potpisala još jedan sporazum sa SAD-om; Novu transatlantsku agendu (NTA) koja i danas čini temelj njihove suradnje. NTA sadrži četiri široka cilja suradnje: (1) promoviranje mira i stabilnosti; (2) demokraciju i razvoj diljem svijeta; (3) odgovaranje na globalne izazove, pridonijeti ekspanziji svjetske trgovine i prisnijim ekonomskim odnosima; i (4) izgradnju mostova preko Atlantika (US-EU Relations, 23.2.2016.). Što se tiče polja vanjske trgovine, 1998. u Londonu je osnovano Transatlantsko ekonomsko partnerstvo (TEP) koje zapravo čini preteču novog Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama (TTIP). TEP-om je obuhvaćena ne samo bilateralna već i multilateralna trgovina. Bilateralno je regulirana trgovina robama, uslugama, javna nabava i intelektualno vlasništvo između EU i SAD-a, a multilateralno je djelovao s ciljem daljnje liberalizacije trgovine unutar WTO-a kako bi se dao još veći poticaj svjetskoj trgovini.

Početkom 21. stoljeća EU i SAD su prepoznali važnost strateške suradnje (Kurečić, 2009.).

Iako se EU i SAD ne slažu o svim vanjskopolitičkim pitanjima, i dalje je međusobno snažni ekonomski

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

i politički partneri te na tome leži premisa novog sporazuma. Njihove vanjskopolitičke veze postoje već desetljećima, bez obzira na promjene u političkom sastavu te na geostrateške promjene na objema stranama. Trgovinske odnose obilježuje stalna prisutnost manjih prepreka i neslaganja, no nema duboke divergencije zajedničkih interesa.

Predmet ovog rada novi je sporazum o slobodnoj trgovini i investicijama između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, koji se trenutno pregovora. Cilj rada je dati pregled ključnih značajki novog Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama (engl. *Transatlantic Trade and Investment Partnership* - TTIP) te ustanoviti moguće utjecaje potpisivanja istoga na zemlje članice i na treće zemlje, osobito zemlje u razvoju. Polazi se od hipoteze da će ukidanje i usklađivanje necarinskih prepreka biti od većeg značaja na zemlje članice i treće zemlje od ukidanja carinskih prepreka, s obzirom na već postojeći visok stupanj trgovinske liberalizacije.

Rad je podijeljen na četiri dijela. U uvodnom dijelu dan je pregled ekonomskih odnosa između EU i SAD-a tijekom dvadesetog stoljeća sve do početka pregovora o novom trgovinskom sporazumu. Drugi dio rada sadrži prikaz osnovnih značajki i dijelova TTIP-a, a u trećem su dijelu opisani očekivani efekti potpisivanja TTIP-a na zemlje članice i na treće zemlje. Posljednji dio rada jest zaključak

2. Temeljne značajke Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama

Transatlantski sporazum o trgovini i investicijama je bilateralni preferencijalni trgovinski sporazum između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država koji je trenutno u fazi pregovora započetih 2013. godine. Očekuje se da će bilateralni trgovinski odnosi između zemalja potpisnica postati snažniji što bi trebalo pridonijeti obostranom rastu gospodarstva i zaposlenosti. Dobra koja će biti predmetom razmjene trebala bi ostvariti bolji položaj na oba tržišta. Pregovaranje ovakvog sporazuma slijedi sve više prisutan trend transkontinentalnog bilateralizma koji podrazumijeva sklapanje sporazuma sa zemljama partnericama koje se ne nalaze na istim kontinentima.

Cilj pregovora u okviru novog sporazuma je uklanjanje prepreka trgovini (carina, propisa, ograničavanja ulaganja i drugo) u širokom rasponu gospodarskih sektora kako bi se olakšala razmjena robe i usluga između zemalja potpisnica. Planirano je da će se sporazum sastojati od 24 poglavlja koja će biti grupirana u četiri dijela. Navedena četiri dijela sporazuma su (European Commission, 2016.): pristup tržištu; regulatorna suradnja i tehničke zapreke trgovini; pravila trgovanja i institucionalni okvir.

U nastavku je svaki dio sporazuma ukratko opisan. Prvi dio, pristup tržištu, obuhvaća uvođenje mjera kojima bi se poboljšao položaj izvoznika na američko odnosno europsko tržište. Za europska poduzeća to bi značilo da će moći više izvoziti i lakše investirati na američkom tržištu, natjecati se na natječajima za javnu nabavu u SAD-u te će pravila podrijetla biti strogo određena, ali lako primjenjiva kako bi se spriječile pronevjerje. Prvi dio čini prvih pet poglavlja sporazuma. To su: carine i pristojbe, usluge, javna nabava i pravila podrijetla. Za lakše razumijevanje razloga i efekata sklapanja ovog sporazuma, kao primjer se može uzeti izvoz europskih proizvoda u SAD. Prilikom izvoza u SAD, europski izvoznici nerijetko se suočavaju s visokim troškovima. Iako je prosječna carinska stopa prilikom izvoza u SAD iz EU oko 2%, više od polovice robe nije predmet carinjenja, već podliježu drugim pristojbama koje mogu sezati i do 30%, za primjerice, tekstilnu robu (PricewaterhouseCoopers i Centar za međunarodni razvoj, 2016.). Da bi pokrili svoje troškove, izvoznici postavljaju višu cijenu te njihovi proizvodi postaju skuplji od američkih što destimulira potražnju. Zbog visokih pristojbi, europska izvozna poduzeća u lošijem su položaju prilikom trgovanja sa SAD-om. Stoga se takva šteta nastoji ispraviti ovakvim sporazumom. Očekuje se da će doći do efekta preljevanja tako što će uklanjanje carinskih i ostalih prepreka trgovini sniziti cijene izvoznih proizvoda, time povećati prodaju, zaposlenost i proizvodnju.

Regulatornom suradnjom, koja čini drugi dio sporazuma, nastoje se europska i američka regulatorna tijela potaknuti na čvršću suradnju. Ovaj dio sporazuma je novi u odnosu na sve prethodne sporazume između EU i SAD-a. Problemi tijekom suradnje nerijetko se javljaju zbog

postojanja različitih standarda prilikom uvoza i izvoza. Ti različiti standardi uzrokuju tehničke zapreke trgovini u obliku raznih pravila i procedura koje moraju poštovati izvoznici pa njihovi troškovi izvoza rastu. Stoga je cilj uskladiti standarde bez narušavanja položaja trgovaca obje strane. U ovom dijelu sadržano je ukupno 16 poglavlja: regulatorna usklađenost, tehničke prepreke trgovini, sanitarna i fitosanitarna pitanja (SPS), posebne industrije (od 8. do 16. poglavlja; kemikalije, kozmetički proizvodi, inženjerstvo, informacijska i komunikacijska tehnologija, medicinski proizvodi, pesticidi, farmaceutski proizvodi, proizvodnja tekstila te motorna vozila) (PricewaterhouseCoopers i Centar za međunarodni razvoj, 2016.).

Cilj pravila trgovanja je olakšanje izvoza, uvoza i investiranja. U skladu s pravilima trgovanja, poduzeća će imati osigurani pristup energiji i sirovinama. Mala poduzeća bi trebala u potpunosti profitirati od sporazuma jer će europska i američka poduzeća biti jednako tretirana, smanjit će se birokracija, poticati američka poduzeća da ulažu u EU, olakšat će se postupak rješavanja sporova između vlada potpisnica. Poseban naglasak se stavlja na zaštitu intelektualnog vlasništva te održivi razvoj kojim će štititi prava radnika i okoliš. Institucionalni okvir određuje tijela koja će upravljati sporazumom, način donošenja odluka, ispunjavanje preuzetih obveza, mogućnosti budućih pristupanja novih članica sporazumu i slično.

U ime svih zemalja članica pregovore s europske strane vodi Europska komisija pod vodstvom Europskog povjerenika za trgovinu. Pregovarački tim također surađuje s Vijećem Europe i izvještava Europski parlament. Kako bi bili zadovoljeni interesi svijeta, Europska komisija se također savjetuje s neprofitnim organizacijama, poslovnim organizacijama, skupinama za brigu zdravlja, okoliša, blagostanje životinja, religioznim skupinama, udrugama potrošača, radničkim sindikatima i trgovinskim organizacijama (European Commission, 2015.a). S američke strane pregovore vodi predstavnik trgovine SAD-a. Ipak, sporazum je naišao na određeno negodovanje od strane europske i američke javnosti te je u javnosti okarakteriziran kao najkontroverzniji trgovinski sporazum u povijesti. Podrška građana se smanjuje te je to još jedan faktor koji ugrožava

donošenje sporazuma. Na obje strane osnovane su organizacije koje se bore protiv sklapanja sporazuma. Međutim, Europska komisija nastoji mnoge nedostatke i kritike kvalificirati kao zablude. Za neke ističe da nisu istinite ili pak uopće nisu predmetom pregovora. U nastavku je izdvojeno deset pogrešnih pretpostavki o TTIP-u (European Commission, 2015.c):

1. TTIP će oslabiti stroge EU standarde koji štite ljude i naš planet. Europska komisija ističe da ti standardi nisu dio pregovora te se ne planira pristati na bilo kakvo snižavanje standarda.
2. TTIP će sniziti standarde o sigurnosti hrane u Europi. Nakon stupanja na snagu TTIP-a, pregovarači ističu da će se zadržati kvaliteta hrane te će tretman genetski modificirane hrane ostati jednak kao i do sada (postojat će uvoz, ali će takva hrana biti posebno označena).
3. Carinske stope između EU i SAD već su niske pa je TTIP samo izgovor za smanjenje europske regulacije. Carinske stope jesu niske, ali ne za sve industrije, kao što su prehrambena i tekstilna industrija, što ograničava vanjsku trgovinu te su cijene izvoznih proizvoda iz EU u SAD znatno više od domaćih.
4. TTIP će omogućiti snažnim američkim kompanijama da tuže vlade zemalja članica EU. Podržava se sustav za rješavanje investicijskih sporova, ali se nastoji učiniti ga pravičnijim i za kompanije i za države razjašnjavanjem osnovne za provođenje sporova, povećanjem vladinih prava za regulacijom i davanjem pristupa dokumentima i suđenjima široj javnosti.
5. TTIP će prisiliti vlade država članica EU da privatiziraju javne usluge na koje se svi oslanjamo. U budućnosti će vlade i dalje moći donositi odluke o javnim uslugama te će ih i nakon privatizacije moći vratiti u državno vlasništvo.
6. TTIP će okončati europsku kinematografiju i kreativne industrije. Kreativne industrije kao što su filmska, glazbena, televizija i radio će se i dalje poštivati vodeći se načelom kulturne raznolikosti. Primjerice, vlade će i dalje moći subvencionirati te industrije te će cijene izdavača knjiga moći biti fiksirane zakonom.

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

7. TTIP će značiti utru do dna na području okoliša i prava ljudi na rad. Ova pitanja činit će posebna poglavlja sporazuma. Standardi se neće sniziti te će se EU i SAD obvezati na njihovu primjenu.
8. TTIP će pomoći europskim i američkim izvoznicima, ali će zemlje u razvoju biti oštećene. Provedenim studijama je Europska komisija pokazala da koristi od sporazuma neće imati samo zemlje potpisnice ugovora već i ostatak svijeta jer će doći do većeg uvoza sirovina, gotovih proizvoda i poslovnih usluga iz trećih zemalja.
9. Javnost ne zna o čemu se raspravlja, a velike kompanije su najvažnije u pregovorima. Ovi pregovori smatraju se najtransparentnijima do sada te se pregovarači konzultiraju s raznim dionicima. Osim toga, javno se objavljuju izvješća s pregovora i predloženi sadržaj sporazuma.
10. Vlade i političari nemaju kontrolu nad onim o čemu se pregovara. Vlade država članica zapravo su ključne u pregovorima i imaju posljednju riječ u pregovorima. Daju im se na uvid svi važni dokumenti u vezi sporazuma te će na kraju pregovora Europski parlament (u ime EU) donijeti odluku hoće li se sporazum provesti.

3. Očekivani efekti Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama

Kada je riječ o regionalnim ekonomskim integracijama, najčešće se rasprave vode o dvije vrste efekata. Prvi su statički i dinamički efekti sklapanja preferencijalnih trgovinskih sporazuma na blagostanje, a drugi su efekti na svjetski trgovinski poredak.

3.1. Općenito o efektima regionalnog ekonomskog integriranja

Regionalne integracije predstavljaju pomicanje određenih nacionalnih aktivnosti prema novom centru (Feng i Genna, 2003.). Drugim riječima, integracija je oblik zajedničkog djelovanja među zemljama radi postizanja određenog cilja.

Premda većina regionalnih integracija nastaje zbog političkih razloga, ekonomski motivi također

su važni. Više je mogućih razina regionalnih ekonomskih integracija. Što je integracija dublja, očekivane ekonomske i ostale koristi su veće. Tako se najvećim koristima od stvaranja slobodnog trgovinskog područja i carinske unije smatraju (El-Agraa, 2007.):

- povećana učinkovitost proizvodnje zbog specijalizacije u skladu s komparativnim prednostima,
- povećana razina proizvodnje zbog iskorištavanja koristi od ekonomije obujma,
- poboljšan položaj u međunarodnom pregovaranju,
- povećana učinkovitost zbog veće konkurencije,
- promjene količine i kvalitete proizvodnih čimbenika zbog tehnološkog napretka.

U statičkoj analizi središnji su Vinerovi efekti (Panagariya, 1998.) odnosno učinci stvaranja trgovine i skretanja trgovine. Viner je primijetio da s obzirom na činjenicu da preferencijalno trgovinsko područje liberalizira trgovinu preferencijalno, stvara novu trgovinu među članicama integracije i istodobno skreće trgovinu od dobavljača izvan integracije s nižim cijenama prema dobavljačima iz integracije s višim cijenama. Integracije u kojima se primarno stvara trgovina donose koristi svojim članicama, a one u kojima je primarni učinak skretanje trgovine štetne su i za članice same integracije i za svijet općenito.

U dugom roku nastaju dinamički učinci integriranja koji ili ojačaju ili oslabe trenutačne učinke integriranja. Dinamički učinci prikazuju različite načine na koje ekonomska integracija može utjecati na stopu ekonomskog rasta zemalja članica.

Teorija regionalne integracije ne daje predviđanja o očekivanom utjecaju regionalne integracije na rast, iako je moguće neizravno izvući neke pokazatelje u vezi s tipom ili vrstom sporazuma koji mogu imati pozitivne učinke na rast. Uglavnom se smatra da pozitivne učinke imaju oni trgovinski sporazumi koji uključuju najmanje jednog razvijenog partnera. Stopa rasta nakon integriranja ovisi o mnogim faktorima, a među tim faktorima vrlo je bitno uzrokuje li integracijski sporazum skretanje ili stvaranje trgovine, kakva je komparativna prednost svake članice te koje su i kolike početne trgovinske barijere (Grgić i Bilas, 2012.; Bilas, Franc i Radoš,

2016).

Sve je više radova u kojima se pokušava utvrditi veza između obujma trgovine i produktivnosti. Coe, Helpman i Hoffmaister (1997) istraživali su vezu trgovine i produktivnosti na uzorku od 77 zemalja u razvoju te ustanovili da 1% porasta udjela uvoza strojeva i opreme prema bruto domaćem proizvodu (BDP) rezultira porastom od 0,3% u ukupnoj faktorskoj produktivnosti. Frankel i Romer (1999.) analizirali su 98 zemalja te ustanovili da jedan postotni bod porasta udjela trgovine u BDP-u pojačava doprinos produktivnosti *outputu* za oko dva postotna boda. Smatra se da i potrošači i proizvođači mogu imati koristi od regionalnog integriranja. Potrošači imaju veći izbor proizvoda po nižim cijenama zbog ekonomije obujma. Bez regionalnog trgovinskog sporazuma potrošači bi plaćali više cijene koje uključuju i trgovinske barijere, odnosno carine. S druge strane, proizvođači imaju koristi zbog intraindustrijske trgovine jer su im troškovi *inputa* integriranjem postali niži.

Bilateralni trgovinski sporazumi osim na zemlje članice mogu utjecati i na treće zemlje te općenito, na svjetski obrazac razmjene. Utjecaji na zemlje nečlanice mogu biti izravni i neizravni. Izravni utjecaji putem smanjivanja carina na trgovinu mogu generirati dodatne aktivnosti i ekonomski rast, od čega se očekuju pozitivni utjecaji na treće zemlje, nečlanice sporazuma. Povećana ekonomska aktivnost unutar integracije vodila bi većoj potražnji dobara i usluga zbog čega bi zemlje u razvoju mogle imati koristi. No, ovdje je važno spomenuti relativno blaga pravila podrijetla kao nužan preduvjet. Ukoliko bi preferencijalnom aranžmanu podliježali samo oni proizvodi koji bi udovoljili pravilima podrijetla, to bi moglo značiti ograničavanje uvoza iz trećih zemalja (Manrique, Lerch i Bierbrauer, 2015.).

U posljednjim se godinama trgovinska razmjena promijenila, a s njom i shvaćanje procesa regionalnog integriranja. Dok se u dvadesetom stoljeću pod trgovinskom razmjenom podrazumijevala proizvodnja dobra u jednoj zemlji i njena razmjena drugoj zemlji, u dvadeset i prvom stoljeću trgovinu obilježava snažno fragmentiran proces proizvodnje (Freytag, Draper i Fricke, 2014.). Integracija u globalne proizvodne lance danas je ključna pa se tako proširuje debata i nadilazi

efekte stvaranja ili skretanja trgovine. Danas je nužno razmatrati poziciju u integriranim lancima vrijednosti nakon stvaranja regionalne integracije. Baldwin (2013.) tvrdi da se regionalizam 21. stoljeća odnosi na omogućavanje tijekova roba i faktora unutar globalnih proizvodnih mreža odnosno lanaca, umjesto preferencijalnim pristupom tržištu. U skladu s ovom promijenjenom paradigmatom dinamički efekti sve više dolaze do izražaja.

3.2. Efekti Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama na zemlje članice i na treće zemlje

Transatlantski odnosi SAD-a i Europe uređuju se i mijenjaju tijekom godina. Pregovori o novom sporazumu o trgovini i investicijama između SAD-a i Europe razlikuju se od pregovora iz prošlog stoljeća prvenstveno po svom obuhvatu budući da bi novi sporazum trebao ići dalje od same liberalizacije trgovine. Složenost pregovora tim je veća što je veća i fragmentiranost proizvodnih procesa u posljednjih nekoliko desetljeća. Budući da danas poduzeća postaju u okviru globalnih lanaca vrijednosti ili mreža, na njih djeluju trgovinske politike drugačije nego je to bio slučaj u prošlosti stoljeću. TTIP bi trebao obuhvatiti i regulacijske aspekte te zaštitu i regulaciju ulaganja. U nastavku su ukratko opisani očekivani efekti na zemlje članice sporazuma, kao i na zemlje nečlanice, s posebnim naglaskom na zemlje u razvoju i slabo razvijene zemlje.

Sveukupni efekti Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama određeni su trima obilježjima (Freytag, Draper i Fricke, 2014.): veličinom obje ekonomije koje sudjeluju u sporazumu; velikim obujmom unutarkompanijske trgovine; visokim stupnjem intraindustrijske trgovine. Budući da je i bez sporazuma obujam trgovine između EU i SAD-a velik, kao i obujam ulaganja, kada bi bio sklopljen, TTIP bi predstavljao dosad najveći bilateralni sporazum na svijetu (Erixom i Bauer, 2010.). Sinergijski značaj i uloga EU i SAD-a u svjetskom gospodarstvu vidljiva je iz podataka prikazanih Slikom 1.

Jednu od prvih studija očekivanih učinaka transatlantskog partnerstva provelo je konzultantsko poduzeće Ecroys 2009. godine. Prema toj studiji predviđeno je da bi smanjenje necarinskih prepreka

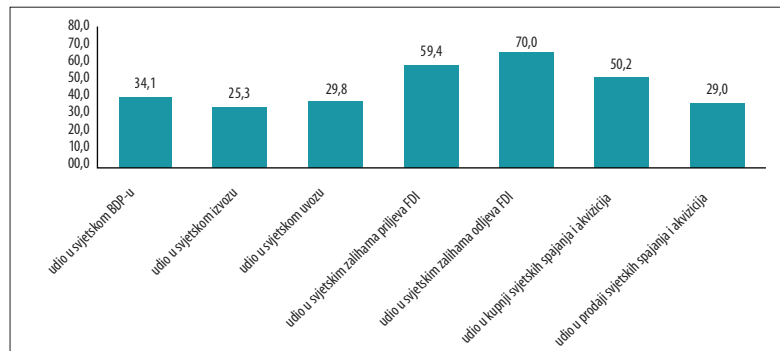
Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

Slika 1. Zajednički udio EU i SAD-a prema odabranim svjetskim pokazateljima, %, 2014.

Izvor: Hamilton i Quinlan (2016).

proizvelo umjerena povećanja nacionalnog dohotka i realnih nadnica u SAD-u i EU, dok bi povećanja ukupnog izvoza bila veća. Izrađeno je nekoliko scenarija. Prema ambicioznom scenariju, smanjenje necarinskih prepreka za 50% i uklanjanje divergencija u regulaciji dovelo bi do rasta realnog dohotka za 0,3% u SAD-u i 0,7% u EU, u dugom roku (Ecroys, 2009.). Prema ograničenom scenariju koji predviđa uklanjanje 25% necarinskih prepreka i divergencije u regulaciji, u dugom bi roku dovelo do rasta realnog dohotka za 0,1% u SAD-u i 0,3% u EU. Prema prvom scenariju, rast ukupnog izvoza iznosio bi 6,1% u SAD-u i 2,1% u EU, a prema drugom scenariju rast izvoza SAD bio bi 2,7%, odnosno 0,9% u EU (Ecroys, 2009.).

Prema drugim procjenama, predviđa se da bi sveobuhvatan sporazum doveo do povećanja bruto domaćeg proizvoda (BDP) od 119 milijardi eura u EU i 95 milijardi eura u SAD-u (Europski gospodarski i socijalni odbor, 2014.). Što se tiče koristi koje bi mogli imati pojedini sektori, očekuje se da će najviše profitirati industrija motornih vozila, metalurška industrija, prerada hrane, proizvodnja kemikalija i farmaceutskih proizvoda te prijevozna oprema. Europska četveročlana obitelj trebala bi imati na raspolaganju dodatnih 545 eura godišnje uslijed sklapanja sporazuma (European Commission, 2015.b). Dodatno, koristi se mogu svrstati u nekoliko skupina (European Commission, 2015.b):

- Radna mjesta i unutarnji rast. TTIP-om se očekuje pojednostavljenje i pojeftinjenje izvoza

i uvoza članica sporazuma te lakše privlačenje inozemnih izravnih ulaganja. Očekuje se otvaranje novih visokokvalificiranih radnih mjesta u EU što će učiniti europska poduzeća konkurentnijima na globalnom tržištu te tako u konačnici dovesti do gospodarskog napretka zemalja članica. Američka poduzeća će također profitirati budući da će im biti olakšano širenje na europsko tržište. Moći će lakše naći niše u koje žele ulagati te će tako EU doći do novog sigurnijeg kapitala i izvora energije.

- Pojednostavljenje međusobne trgovine, ali i trgovine s ostatkom svijeta. Ta će se prednost postići postizanjem dogovora o standardima te prisnijom regulatornom suradnjom. Jedinstvenim standardima poduzeća će moći uštedjeti na troškovima uvoza i izvoza, a to bi moglo potaknuti i treće zemlje da usklade svoje standarde.
- Promicanje zajedničkih vrijednosti. Ovim partnerstvom bi se dodatno promicale vrijednosti kao što su ljudska prava, povećanje transparentnosti donositelja odluka, dobro regulirana, pravična i otvorena tržišta te promicanje prava zaposlenika i brige za okoliš. Sporazum će biti širi od pravila koje je postavila Svjetska trgovinska organizacija budući da će regulirati pitanja pristupa tržištima energije, tržišnog natjecanja i održivog razvoja.
- Veća vrijednost i veći izbor. Budući da će se smanjiti carinska i necarinska ograničenja, proizvođači će moći sniziti cijene svojih proizvoda

kako bi bili konkurentniji. Pritom će doći i do porasta kvalitete proizvoda jer će poduzećima biti olakšan i pojeftinjen pristup sirovinama. Od toga će profitirati i potrošači jer će cijene proizvoda i usluga biti niže neovisno o tome jesu li ih kupili u trgovini ili putem interneta.

Za razliku od svih ostalih trgovinskih sporazuma Europske unije, TTIP-om se od država ne traži liberalizacija, deregulacija ili privatizacija sljedećih javnih usluga na nacionalnoj ili lokalnoj razini: javno zdravstvo; državno obrazovanje; javni prijevoz te prikupljanje, pročišćavanje, distribucija i upravljanje vodama (Bilas, Franc i Radoš, 2016.). Očekivani efekti od uklanjanja carina na trgovinu nisu toliki veliki s obzirom da su trenutno carinske stope između SAD-a i EU niske. Izuzetak je liberalizacija trgovine u nekoliko osjetljivih sektora, odnosno grupa proizvoda. Smanjivanje neocarinskih prepreka trgovini mogla bi imati znatno veće efekte (Felbermayr i Larch, 2013.). Veliki se dobici očekuju od uklanjanja neocarinskih prepreka i usklađivanja standarda koji predstavljaju prepreku trgovini, ulaganjima i javnoj nabavi.

Ukoliko zemlje odobre međusobno preferencijalni tretman, posljedica će biti pojeftinjenje europskih dobara na američkom tržištu, kao i pojeftinjenje poluproizvoda za američke proizvođače. Neki nagađaju da bi to moglo dovesti do istiskivanja trećih zemalja u korist europskih dobara. Isto vrijedi i za američke proizvode na europskom tržištu. Koliko će skretanje trgovine oštetiti treće zemlje, a pogotovo zemlje u razvoju, ovisi o vrsti dobara koje te zemlje inače izvoze na europsko i američko tržište. U mnogim kategorijama proizvoda poput kakaoa, tekstila i slično, SAD i EU uopće nisu konkurentni zbog klimatskih uvjeta pa sporazum neće utjecati na obrascu trgovine. Suprotno tome, zemlje koje prvenstveno izvoze gotova proizvedena dobra mogle bi više osjetiti efekt skretanja trgovine uslijed sklapanja TTIP-a (Felbermayr i Aichele, 2015.). S druge strane, zbog porasta životnog standarda u zemljama potpisnicama doći će i do povećanja potražnje za proizvodima iz trećih zemalja tako da će se njihov izvoz povećati. Paralelno će se povećati i potreba za sirovinama iz tih zemalja. Treće zemlje također će profitirati smanjenjem carinskih i neocarinskih ograničenja koja su regulirana sporazumom jer će se one smanjiti i prema partnerima europskih i ame-

ričkih poduzeća iz tih zemalja. Ta se pojava naziva efekt prelijevanja (European Commission, 2013.b). Ove prednosti trebaju se uzeti s rezervom jer se razlikuju ovisno o studijama koje su provedene. Neke su više optimistične, a neke su toliko pesimistične da predviđaju i pad BDP-a nekih zemalja kao što su Kanada za (-9,5%), Australija (-7,4%) i Jamajka (-6%) (European Commission, 2013.a).

Kako je već istaknuto, budući da su carine u trgovinu između SAD-a i EU prilično niske, ne očekuje se efekt skretanja trgovine od trećih zemalja prema zemljama članicama transatlantskog sporazuma (Felbermayr i Larch, 2013.). Štoviše, postojeće carine su uglavnom postavljene na razno-intenzivna dobra i dobra koja se većinom izvoze iz zemalja u razvoju. Ukidanje neocarinskih prepreka u okviru TTIP-a moglo bi višestruko utjecati na treće zemlje, ovisno o obuhvatu prepreka koje će se ukinuti i razlikama u regulaciji trgovine i ulaganja. U slučaju djelomičnog prilagođavanja standarda i ostalih neocarinskih mjera, zemlje izvan sporazuma mogle bi se suočiti s dva scenarija (Draper, Lacey i Ramkolan, 2014.; Felbermayr i Larch, 2013.): (1) zemlje koje se teško prilagođavaju postojećim ili novim standardima i zahtjevima mogu biti oštećene uoči gubitka relativne konkurentnosti, (2) zemlje koje će uspješno uskladiti regulaciju i prilagoditi se novim zahtjevima vjerojatno će zadržati svoju konkurentsku poziciju.

Prema Diekmanu (2013.) ukidanje neocarinskih prepreka trgovini bit će utoliko jednostavnije jer su SAD i EU već sada duboko povezane po pitanju ulaganja, povezanosti poduzeća, vrijednosnih lanaca i sličnom kulturom. U slučaju potpunog usklađivanja i međusobnog priznavanja standarda zemlje izvan sporazuma mogu se suočiti sa strožim standardima te će im porasti troškovi usklađivanja i trgovine u odnosu na zemlje uključene su sporazum. S druge strane, ukoliko se treće zemlje uspješno usklade s novim zahtjevima u barem jednoj od zemalja potpisnica, uz dobivenu suglasnost za prodaju proizvoda na strana tržišta, to može značiti automatsku dozvolu za prodaju u drugoj zemlji potpisnici. Dakle, ukoliko bi klauzula o uzajamnom priznavanju ili ekvivalenciji bila uključena u sporazum, tada bi treće zemlje mogle imati koristi u vidu širenja njihovih izvoznih tržišta bez dodatnih troškova. Ipak, pozitivni efekti nisu automatski i jednaki za sve zemlje

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama

Franc, S., Kuščer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

nečlanice. Neke dvije zemlje koje trenutno izvoze u SAD i EU bi nakon sklapanja TTIP sporazuma i uvođenja klauzule o uzajamnom priznavanju mogle postati izravne konkurentice te bi jedna zemlja mogla izgurati drugu iz tržišta.

Među zemljama nečlanicama osobito se ističu zemlje u razvoju i slabo razvijene zemlje budući da se prema nekim istraživanjima očekuje potencijalno negativan efekt na njihova gospodarstva, odnosno pad realnog dohotka za oko 0,06 % (Felbermayr i Aichele, 2015.). Na svjetskoj razini, dobitnici i gubitnici nisu jednako raspoređeni. Predviđeni efekti na realni dohodak kreću se u razmjeru od -0,9 do +0,8%. Najveći dobitnici od sklapanja sporazuma smatraju se europske zemlje koje nisu članice EU i zemlje središnje Azije. Nasuprot tome, za tri regije svijeta predviđaju se određeni gubici blagostanja uoči potpisivanja TTIP-a, a one uključuju Kinu, zemlje ASEAN-a i zemlje istočne Azije, poput Japana, Tajvana i drugih. Većina afričkih zemalja, osobito onih geografski bliže EU, ostvarit će koristi od TTIP-a, dok će nekoliko južnoafričkih zemalja uključujući Lesoto, Zambiju i Swaziland ostvariti potencijalno negativne efekte na blagostanje (Felbermayr i Aichele, 2015.).

Osim carinskih i necarinskih prepreka, treće zemlje bi mogle osjetiti posljedice TTIP-a i u vidu zaštite ulagača, osobito ukoliko ne budu uključene u sustav zaštite, budući da je to općenito jedno od osjetljivijih poglavlja u pregovorima (Manrique, Lerch, Bierbrauer, 2015.).

Prema istraživanjima Centra za istraživanja ekonomskih politika (Francois i sur., 2013.) očekivani dobitci za treće zemlje od sklapanja TTIP-a kreću se u razmjeru od 46,6 milijardi eura do 99,2 milijarde eura, ovisno o tome je li riječ o više ili manje ambicioznom scenariju. Dobitci bi međutim bili nejednako raspoređeni pa bi zemlje članice Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) te članice ASEAN integracije ostvarile najveće koristi.

Rollo i sur. (2013.) istražuju utjecaj potpisivanja transatlantskog sporazuma na zemlje u razvoju uz pretpostavku potpune trgovinske liberalizacije. Rezultati su pokazali da EU i SAD ne konkuriraju značajno sa slabo razvijenim zemljama te da je uvoz dobara i usluga (ne uključujući gorivo) koncentriran na četiri zemlje: Bangladeš, Pakistan, Kambodžu i Ganu, s kojima SAD i EU imaju ugovoren sustav naj-

povlaštenije nacije i vrlo niske uvozne carine. Izvoz većine manjih, slabo razvijenih zemalja sastoji se od sirovina ili drugih dobara koji su podložni nultim carinama pa je i u ovom slučaju utjecaj TTIP-a ograničen. Rollo i sur. (2013.) također preporučuju da zemlje u razvoju traže kompenzaciju za potencijalne gubitke u obliku proširenja nerecipročnih preferencija, isključivanja njima najvažnijih dobara iz TTIP-a, međusobno priznavanje sanitarnih i fitosanitarnih standarda za treće zemlje, podrške za prilagodavanje višim standardima putem razvojne suradnje i povećanja konkurentnosti vlastitih gospodarstava kako bi se lakše nosile s vanjskim promjenama.

Osim na slabo razvijene zemlje, nerijetko se ističe možebitan utjecaj TTIP-a na takozvane rastuće ekonomije, odnosno zemlje koje su počele ostvarivati ekonomski uzlet (poput Kine, Indije, Rusije i Brazila). Postoje mišljenja da je sporazum između SAD-a i EU zapravo način rješavanja problema konkurencije rastućih ekonomija (Falk i Unmubig, 2014.). Nadalje, Felbermayr, Heid i Lehwald (2013.) smatraju da bi sporazum mogao djelovati poticajno na multilateralne trgovinske pregovore u okviru Svjetske trgovinske organizacije i povećati spremnost zemalja u razvoju i rastućih ekonomija na određene ustupke u okviru Doha runde trgovinskih pregovora. Glavna premisa je da bi te zemlje prihvatile globalnu liberalizaciju čime bi umanjile negativne posljedice TTIP-a. I razvijene zemlje bi također trebale pristati na određene ustupke jer bi dublji ekonomski odnosi između SAD-a i EU stvorili potrebne resurse kojima bi se mogli financirati procesi prilagodbe globalnoj liberalizaciji.

Bilateralni trgovinski sporazumi mogu imati utjecaj i na ukupan svjetski trgovinski poredak. Taj utjecaj ponajviše ovisi o motivaciji te o uključenim zemljama. Kako je rečeno, TTIP je zamišljen kao sporazum između dvije najveće svjetske ekonomije te bi kao takav mogao imati značajne globalne utjecaje. S ekonomskog stajališta, TTIP može promijeniti obrasce ulaganja i trgovine te postaviti standarde i pravila trgovanja na svjetskoj razini. Falk i Unmubig (2014.) pretpostavljaju da će TTIP sniziti standarde i zaključuju da bi to olakšalo pristup zemljama u razvoju na američko i europsko tržište.

Analiza utjecaja na svjetski poredak usko je vezana i uz geopolitičku dimenziju TTIP-a i ostalih mega-regionalnih trgovinskih sporazuma. Kako je

istaknuto, postoje mišljenja da je ponovno oživljavanje želje za uspostavom transatlantskih odnosa između SAD-a i EU u vrijeme globalne ekonomske krize zapravo odgovor na pojavu novih centara ekonomske moći te na pad moći Zapada (Steinberg, 2014.). Freytag, Draper i Fricke (2014.) smatraju da bi megaregionalni sporazumi poput TTIP-a trebali imati većinom pozitivne posljedice na svjetsko gospodarstvo budući da su partneri na koje neće utjecati sporazum obično visoko integrirani u međunarodne vrijednosne lance. To bi značilo da slobodno trgovinsko područje poput onog koje bi nastalo između SAD-a i EU, neće diskriminirati treće zemlje jer proizvodi koji se izvoze iz zemalja članica sadrže visok udio vrijednosti iz trećih zemalja.

TTIP će vjerojatno imati utjecaja i na ostale megaregionalne sporazume, osobito one između već spomenute Kine i zemalja partnerica. Kina, koja je već dio Transpacifičkog preferencijalnog trgovinskog sporazuma, ali i ostale zemlje u razvoju mogle bi uzvratiti sličnom mjerom na potpisivanje TTIP-a, stvarajući vlastite trgovinske blokove. Takav scenarij stvaranja regionalnih trgovinskih blokova mogao bi značiti ili otežano djelovanje multilateralnog trgovinskog sustava u okviru Svjetske trgovinske organizacije ili bi pak mogao stvoriti bazu i standarde koji bi olakšali multilateralnu suradnju. Kako bi se ostvario drugi navedeni efekt odnosno pozitivan scenarij, neki autori se zalažu za mogućnost uključivanja trećih zemalja u Transatlantski sporazum o trgovini i investicijama (Ulgen, 2014.; Berger i Brandi, 2015.).

4. Zaključak

Liberalizacijom trgovine stvaraju se dodatne mogućnosti za gospodarski razvoj i rast produktivnosti. U suvremenom okružju, zemlje i poduzeća moraju razviti sofisticiraniji pristup prema izvozu i uvozu kako bi ostvarili i zadržali konkurentnost na tržištu, osobito u uvjetima razvoja novih svjetskih gospodarskih sila, kao što su Kina, Indija i Brazil te, što je možda i važnije, u uvjetima jačanja konkurencije u pristupu energiji i sirovinama. Transatlantski odnosi oduvijek su predstavljali važno ekonomsko i geopolitičko pitanje te je njihovo značenje poraslo nakon osnivanja Europske zajednice. Dvije svjetske velesile, EU i SAD, prolazile su kroz različite faze razvoja i ekonomskih modela tijekom posljednjeg

stoljeća ali njihova se suradnja uvijek pokazala krucijalnom, što potvrđuju i inicijative za potpisivanje novog sporazuma o trgovini i ulaganjima. Ukoliko dođe do otpisivanja novog sporazuma, bit će širi od svih prethodnih jer bi trebao sadržavati poglavlja o trgovini uslugama i ulaganjima koja dosad nisu bila uključena. Transatlantskim sporazumom planira se dodatno osnažiti ekonomska i politička suradnja zemalja potpisnica. Jedna od najvažnijih prednosti je očekivani poboljšani položaj europskih malih i srednjih poduzeća koja izvoze u SAD, i obratno. S druge strane, postoji opasnost od snižavanja različitih standarda, ponajviše onih ekoloških i standarda o genetski modificiranoj hrani. Moguće je zaključiti da očekivani efekti od uklanjanja carina na trgovinu i nisu toliki veliki s obzirom da su trenutno primjenjivane carinske stope između SAD-a i EU na većinu dobara niske. Bilateralni trgovinski sporazumi osim na zemlje članice mogu utjecati i na treće zemlje te općenito, na svjetski obrazac razmjene. Iako se ne predviđa skretanje trgovine, hoće li TTIP oštetiti treće zemlje, pogotovo zemlje u razvoju, ovisi o vrsti dobara koje te zemlje inače izvoze na europsko i američko tržište. Ukidanje ili smanjenje nekarinskih prepreka u okviru sporazuma moglo bi imati veće efekte i višestruko utjecati na treće zemlje, ovisno o obuhvatu prepreka koje će se ukinuti i o početnoj divergenciji u regulaciji. Pozitivan efekt sklapanja sporazuma može se očekivati putem dohodovnog efekta. Ako kao posljedica sklapanja sporazuma SAD i EU povećaju svoju proizvodnju, potražnja za poluproizvodima i gotovim proizvodima također će rasti pa će zemlje u okviru europske i američke proizvodne mreže osjetiti korist od povećane potražnje. Može se reći da ne postoje jednoznačni ni jednako distribuirani efekti od sklapanja novog sporazuma između SAD-a i EU na treće zemlje, no moguće je zaključiti da efekti od ukidanja carinskih prepreka u okviru novog sporazuma neće biti toliko značajni, dok se veći efekti na trgovinu i gospodarstvo očekuju od smanjenja i usklađivanja nekarinskih prepreka trgovini i ulaganjima.

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama

Franc, S., Kušcer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama

Literatura

- Baldwin, R., Wyplosz, C. (2006) *The economics of European integration*. 2. izdanje. Berkshire: The McGraw-Hill.
- Berger, A., Brandi, C. (2015) What should development policy actor do about the Transatlantic trade and investment partnership. German Development Institute.
- Bilas, V., Franc, S., Radoš, T. (2016) *Europska unija: ujedinjena u različitosti?* Zagreb: Notitia d.o.o.
- Camps, M. (1964) *Britain and European community 1955-63*. Oxford: Oxford University Press.
- Coe, D. T., Helpman, E., Hoffmaister, A. (1997) North-South R&D and Spillovers. *Economic Journal*, 107 (440): 134-149.
- Costigliola, F. (1995) Kennedy, the European Allies and the Failure to Consult. *Political Science Quarterly*, 110 (1).
- Čehulić, L., Vukadinović, R. (2005) *Politika europskih integracija*. Zagreb: Topical.
- Diekman, B. (2013) Transatlantische Handels- und Investitionspartnerschaft: Chance und Herausforderung in der internationalen Handelspolitik. *Ifo Schnelldienst*, 6/2013: 7-9.
- Draper, P., Lacey, S., Ramkolowan, Y. (2014) Mega-regional trade agreements: strategic implications for the African, Caribbean and Pacific countries. Dostupno na: www.ecipe.org/app/uploads/2014/12/OCC22014_.pdf [5.7.2016.].
- Ecorys (2009) Non-Tariff Measure in EU-US Trade and Investment - An Economic Analysis. Rotterdam.
- Erixon, F., Bauer, M. (2010) A Transatlantic zero agreement: estimating the gains from transatlantic free trade in goods. ECIPE Occasional paper no 4/2010.
- European Commission (2013a) Transatlantic Trade and Investment Partnership. The Economic Analysis Explained. Dostupno na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf#world [2.4.2016.].
- European Commission (2013b) Independent study outlines benefits of EU-US trade agreement. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-211_en.htm [22.5.2016.].
- European Commission (2015a) Questions and answers. TTIP. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/questions-and-answers/> [7.4.2016.].
- European Commission (2015b) How TTIP would affect you. Dostupno na: http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/impact/#_benefits [15.5.2016.].
- European Commission (2015c) The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). The top 10 myths about TTIP. Dostupno na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/march/tradoc_153266.pdf [22.5.2016.].
- European Commission (2016) EU negotiating text in TTIP. Dostupno na: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230> [10.7.2016.].
- European Union. History of the European Union. Dostupno na: http://europa.eu/about-eu/eu-history/2000-2009/2005/index_en.htm [10.2.2016.].
- Europski gospodarski i socijalni odbor (2014) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Transatlantskim trgovinskim odnosima i stavovima EGSO-a o pojačanoj suradnji i mogućem sporazumu o slobodnoj trgovini između EU-a i SAD-a. Bruxelles.
- Europska komisija (2014) *Politike Europske unije: Trgovina*. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije.
- Falk, R., Unmubig, B. (2014) The great revenge of the North? TTIP and the rest of the world. Heinrich-Boll Stiftung.

Felbermayr, G., Larch, M. (2013) Transatlantische Handels und Investitionspartnerschaft: weiche effekte sind zu erwarten? *Ifo schnelldiens*, 6/2013: 3-6.

Felbermayr, G., Aichele, R. (2015) How to make TTIP inclusive for all? Potential economic impact on the Transatlantic Trade and Investment Partnership on developing countries. München: Bertelsmann Stiftung.

Felbermayr, G., Heid, B., Lehwald, S. (2013) *Die Transatlantische Handels- und Investitionspartnerschaft: Wem nutzt ein transatlantische Freihandelsabkommen?*, Vol.1. Gutersloh: Bertelsmann Stiftung.

Francois, J. (2013) *Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment*. London: Centre for Economic Policy Research.

Francois, J., Manchin, M., Norberg, H., Pindyuk, O., Tomberger, P. (2013) *Reducing Transatlantic barriers to trade and investment: an economic assessment*. London: Center for Economic Policy Research.

Frankel, J.A., Romer, D. (1999) Does Trade Cause Growth? *The American Economic Review*, 89 (3): 379-399.

Freytag, A., Draper, P., Fricke, S. (2014) *The impact of TTIP*. Vol. 1. Economic effects on the transatlantic partners, third countries and the global trade order. Berlin: Konrad Adenauer Stiftung.

Grgić M., Bilas, V. (2012) *Teorija regionalnih ekonomskih integracija*. Zagreb: Sinergija.

Kurečić, P. (2009) Prevladavanje transatlantske podjele: odnosi SAD-a i Europe i njihov utjecaj na europsko ujedinjavanje. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 18 (1-2): 99-100.

Hamilton, D. S., Quinlan, J. P. (2016) *The Transatlantic Economy 2016: Annual Survey of Jobs, Trade and Investment between the United States and Europe*. Washington, DC: Center for Transatlantic Relations.

Lazibat, T., Matić, B. (2001) Od GATT do WTO. *Ekonomski pregled*, 52 (5-6): 692-707.

Manrique Gil, M., Lerch, M., Bierbrauer, E. (2015) The TTIP's potential impact on developing countries: a review of existing literature and selected issues, Belgium: European Parliament. Directorate general for external policies.

PricewaterhouseCoopers i Centar za međunarodni razvoj (2016) Utjecaj partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a na Republiku Hrvatsku. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf> [4.3.2016.].

Rollo, J., Holmes, P., Henson, S., Mendez Parra, M., Ollerenshaw, S., Lopez Gonzalez, J., Cirera, X., Sandi, M. (2013) Potential effects of the proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership on selected developing countries. CARIS, University of Sussex, institute of development studies, Interanalysis Ltd., ITEAS Consulting.

Steinberg, F. (2014) US-EU trade negotiations: what is at stake? Real Instituto Elcano.

Ulgen, S. (2014) Locked in or left out? Transatlantic trade beyond Brussels and Washington. Carnegie Europe.

World Trade Institute (2016) TTIP and EU member states. Dostupno na: EU: http://www.wti.org/media/filer_public/03/b8/03b803d4e20048419c58f6612f4a7316/ttip_report_def.pdf [22.5.2016.].

Franc, S., Kušćer, M.

Značajke i očekivani efekti
Transatlantskog sporazuma o
trgovini i investicijama